LESY MESTA BREZNO DVA ROKY PO KALAMITE ALŽBETA

Milan Dolňan, Jaroslav Šulek

Spoločnosť Lesy mesta Brezno, s. r. o., hospodári na výmere 7 527,67 ha lesnej pôdy. Porastová plocha predstavuje 7 251,76 ha. Samotnému mestu patrí 7 327,70 ha lesnej pôdy. Zvyšok tvoria prenajaté lesné pozemky. 2 017,50 ha tvoria lesy ochranné a 5 234,26 ha lesy hospodárske. Pomerne veľká časť výmery mestských lesov sa nachádza v 3. stupni ochrany prírody v národnom parku Nízke Tatry spolu 1 512,46 ha. Ochranné pásmo zaberá výmeru 3 227,06 ha. Prírodné rezervácie majú rozlohu 45,24 ha. LHP je platný pre roky 1999–2008 pre tri LUC. Bilancované ročné úlohy v ťažbe predstavujú 33 tis. m^3.

Lesy obhospodarované spoločnosťou Lesy mesta Brezno, s. r. o., sa nachádzajú v dvoch geomorfologických oblastiach:

1. Fatransko-tatranská, celky Nízke Tatry a Horehronské Podolie
2. Slovenské rudohorie celok Veporské Vrchy

Hranicu medzi nimi tvorí rieka Hron.

Lesy, ktoré obhospodaruje spoločnosť sú príkladom ohrozenia lesných ekosystémov spolupôsobením abiotických a biotických činiteľov (vietor, podkôrny hmyz). V poslednom desaťročí sa tu vyskytovali pravidelne väčšie alebo menšie vetrové kalamity, na ktoré potom nadväzovalo premnoženie a poškodzovanie lesných porastov podkôrnym hmyzom. Dokumentuje to aj nasledovný prehľad vývoja náhodných ťažieb za posledných 10 rokov:

Rok	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Ťažba spolu:	54 147	44 720	40 094	41 720	29 691	32 786	40 849	39 159	170 367	110 937
Z toho náhodná	48 502	35 306	16 864	23 656	7 688	8 537	24 641	13 193	167 159	102 201
% NŤ	89,6	78,9	42,1	56,7	25,9	26,0	60,3	33,7	98,1	92,1

Ďaleko najrozsiahlejšie poškodenie lesov v histórii spoločnosti LMB, s. r. o., vzniklo 19. 11. 2004, kedy veternej smršti padlo za obeť 290 tis. m^3 drevnej hmoty. V rámci spoločnosti táto pohroma najviac poškodila lesy v oblasti Nízkych Tatier.

Ekologická stabilita týchto lesov je silne narušená a aj odolnosť proti biotickým škodlivým činiteľom, najmä podkôrnemu hmyzu, je silne oslabená.

Na rýchlosť postupu spracovania kalamity mali vplyv také skutočnosti, ako je veľká náročnosť terénov (až 80 % sú lanovkové terény), prednostné spracovanie kalamity gravitujúcej k ceste I. triedy I/72 v úseku Jarabá – Čertovica, veľmi nepriaznivé klimatické podmienky vo vyšších polohách Nízkych Tatier obmedzujúce spracovanie kalamity na maximálne 7 mesiacov v roku. Pre nevyspytateľné počasie i v mimo zimnom období sú problémy, napr. s leteckým – vrtuľníkovým približovaním dreva. V roku 2005 a 2006 sme vrtuľníkom priblížili 4 881 m^3 kalamitného dreva. V tejto súvislosti nie sú zanedbateľné i obmedzenia zo strany orgánov ochrany prírody. Napriek týmto, ale i iným ťažkostiam sme doteraz spracovali viac ako 260 tis. m^3 kalamity z 19. 11. 2004, ostáva ešte spracovať asi 27 tis. m^3.

Súbežne so spracovaním kalamity nastúpili i náročné úlohy v pestovateľskej činnosti. V roku 2005 sme umelo zalesnili 69 ha kalamitných holín a v roku 2006 198 ha kalamitou postihnutých plôch. Prirodzené zmladenie sme zaevidovali na 175 ha, čo predstavuje 39,6 % z celkovej obnovy za roky 2005 a 2006. Potrebné sadenice si dopestujeme prevažne vo vlastnom škôlkarskom stredisku.

Samozrejme, že mimoriadnu pozornosť od samého začiatku bolo potrebné venovať ochrane lesa, najmä boju proti premnoženiu drevokazného a podkôrneho hmyzu.

Ešte pred vznikom tejto veľkej kalamity zaznamenala naša spoločnosť na LUC Rohozná zvýšený stav lykožrúta smrekového. Napadnutých bolo a spracovalo sa 3 608 m^3 podkôrnikovej kalamity, čo predstavovalo 27,3 % ročnej ťažby na tomto LUC. Výrazný podiel z tejto hmoty predstavovala hmota prvotne napadnutá podpňovkou. Zvýšený stav lykožrúta smrekového dokazoval výskyt i rozsiahlych ohnísk, kde množstvo napadnutej a spracovanej hmoty z jedného ohniska dosahovalo 100 m^3 a viac. Pritom všetkom bolo na LUC Rohozná s výmerou 2 599 ha nainštalovaných na lykožrúta smrekového a lesklého 89 lapačov. Zaevidované boli slabé a silné odchyty v približne rovnakom počte.

Vychádzajúc z uvedenej vážnej situácie na LUC Rohozná boli vykonané v roku 2005 viaceré opatrenia: skoro všetka kalamita z 19. 11. 2004 na LUC Rohozná bola spracovaná do začiatku druhého rojenia lykožrúta smrekového.

Celkový počet nainštalovaných lapačov na LUC Rohozná v roku 2005 bol 217 kusov. Z toho na lykožrúta smrekového 197 kusov, na lykožrúta lesklého 5 kusov a na drevokaza čiarkovaného 15 kusov. Celosezónne odchyty lykožrúta smrekového boli prevažne hodnotené stredný a u lykožrúta lesklého to boli prakticky všetko slabé odchyty. Realizovali sme aj pozemný postrek napadnutej hmoty prípravkom Vaztak 10 EC. Za tým účelom sme zakúpili i motorový nesený postrekovač SR 420 Stihl. Touto metódou bolo ošetrené 500 m^3 kalamitnej hmoty. Uvažovali sme pôvodne aj s leteckým postrekom.

Pokiaľ ide o LUC Čertovica, tam bola situácia v roku 2004 s lykožrútom lesklým a lykožrútom smrekovým veľmi dobrá. Na výmere 4 929 ha bolo nainštalovaných 144 kusov lapačov na lykožrúta smrekového a 81 kusov na lykožrúta lesklého. Všetky odchyty boli v hodnotení slabý. Aj 49 položených lapákov bolo naletených prevažne slabo. Podkôrnikmi napadnutej hmoty bolo spracované 162 m^3.

Aj keď sme mohli konštatovať, že v roku 2004 bola na LUC Čertovica situácia v oblasti ochrany lesa proti podkôrnikom veľmi dobrá, boli sme si veľmi dobre vedomí, že vzhľadom na rozsah kalamity na uvedenom LUC je potencionálne ohrozenie podkôrnikmi veľmi veľké. Preto v záujme, čo najlepšieho zvládnutia tejto problematiky sme sa o pomoc, konzultáciu a radu obrátili na LVÚ - Lesnícku ochranársku službu Banská Štiavnica. LOS nám postúpila materiál, ktorý spracovali špecialisti LOS v spolupráci s GR Lesov SR, š. p., ktorý mohol byť využiteľný aj v našich podmienkach. Z uvedeného materiálu, ktorý nesie názov „Stratégia boja proti hmyzím škodcom z januára 2005“ sme pre naše podmienky vybrali a realizovali nasledovné opatrenia:

a) V zmysle schváleného harmonogramu spracovania kalamity sme prihliadali na prednostné spracovanie kalamity v porastoch, kde hrozilo nebezpečenstvo premnoženia podkôrneho hmyzu.

b) Na základe súhlasu ObÚ ŽP v Brezne sme aj na LUC Čertovica vykonávali pozemný postrek podkôrnikmi napadnutej drevnej hmoty syntetickým pyretroidom Vaztak 10 EC (roztok 0,5 %). Do postrekovej kvapaliny bolo pre kontrolu pokrývnosti pridávané ekologické farbivo Scolycid. Ošetrenie bolo vykonávané ručným neseným postrekovačom. Celkom bolo takto ošetrenej 935 m^3 kalamitnej hmoty.

c) Sústredené kalamitiská veľkého rozsahu sme mali v pláne a aj sa nám ich podarilo ošetriť leteckým postrekom. Celková výmera takto ošetrených porastov predstavovala 248 ha, z toho 129 ha v 3. stupni ochrany prírody, zvyšok, t. j. 179 ha v 2. stupni ochrany prírody. Získať súhlas na leteckú aplikáciu chemického prípravku Vaztak 10 EC nebolo vôbec jednoduché. Po odvolaní sa lesoochranárskeho združenia VLK, súhlasné rozhodnutie ObÚ ŽP v Brezne potvrdil i KÚ ŽP v Banskej Bystrici. Letecký postrek bol realizovaný vrtuľníkom Mi-2 s klasickými tryskami, spoločnosťou Air Transport Europe, s. r. o., Letisko Poprad – Tatry v dňoch 13.–15. 7. 2005, teda ešte pred druhým rojením lykožrúta smrekového a lykožrúta lesklého v zmysle doporučenia LOS. Letecký postrek je jediný spôsob ako, čo najúčinnejšie reálne ošetriť tak veľké množstvo kalamitného dreva (asi 100 tis. m^3) na tak rozsiahlych kalamitných plochách.

d) Na lokality po spracovanej sústredenej kalamite, respektíve na iné vhodné miesta a lokality sme inštalovali feromónové lapače a to jednotlivo alebo formou bariérových zostáv. Podľa projektu pre

ochranu lesa bolo na LUC Čertovica nainštalovaných v roku 2005 celkom 198 lapačov, z toho na lykožrúta smrekového 149 lapačov a a lykožrúta lesklého 49 lapačov. Celosezónne odchyty lykožrúta smrekového, ale i lykožrúta lesklého boli prevažne v hodnotení „slabý“.

e) Vo vhodnom počasí pri rešpektovaní protipožiarnych predpisov sme realizovali i pálenie zvyškov po ťažbe.

f) Vyhľadávanie chrobačiarov v zapojených porastoch a kontrolu lapačov vykonával vonkajší personál a kôrovcoví pozorovatelia.

V roku 2005 sme v rámci ochrany lesa zakúpili 300 kusov lapačov typu Teyson, 850 kusov feromónových odparníkov IT EC klasic, 430 kusov IT EC extra, 200 kusov PC EC KLASIC a 60 kusov feromónov XL ECOLURE.

Celkové náklady na všetky tieto realizované opatrenia na LUC Čertovica a LUC Rohozná za rok 2005 predstavovali čiastku 1 184 908,60 Sk, z toho náklady na leteckú aplikáciu 633 153,60 Sk. Samotné náklady na vrtuľník predstavovali 421 600 Sk, čo predstavuje 1 700 na ha.

Na základe vypracovaného projektu opatrení proti biotickým škodcom a podanej žiadosti o poskytnutie podpory v zmysle Výnosu MP SR z 13. apríla 2004 č. 806/2004-100 sme obdržali od PPA príspevok vo výške 50 % vynaložených nákladov t. j. 592 454 Sk.

Veľmi náročný bol z pohľadu ochrany lesa rok 2006. V rámci prijatých opatrení okrem spracovania kalamity sme sa najviac zamerali na:

a) realizáciu obranných opatrení navýšením počtov feromónových lapačov,

b) vybavenie súhlasu ObÚ ŽP na pozemnú a leteckú aplikáciu chemického prípravku Vaztak 10 EC proti podkôrnemu hmyzu,

c) realizáciu protipožiarnych opatrení uložených OR HaZZ.

a) Realizácia obraných opatrení proti premnoženiu podkôrnikov

Na základe uznesenia vlády SR č. 1035/2005 z 21. 12. 2005, ktorým vláda schválila spôsob rozdelenia nenávratného finančného príspevku v Fondu solidarity Európskej únie subjektom neštátneho sektora najviac postihnutých kalamitou z 19. novembra 2004, Národné lesnícke centrum Zvolen poverené ministrom pôdohospodárstva SR, Sekciou lesníckou listom č. 6605/2005-710 zo 17. 1. 2006 zabezpečilo pre Lesy mesta Brezno, s. r. o., nákup lapačov a feromónových návnad podľa nasledovnej tabuľky:

Produkt		**Počet (ks)**
Lapače	Theyson	759
	Ecotrap	759
	Pheroprax A	1 012
Feromónové návnady	IT Ecolure Tubus	1 012
	Chalcoprax A	506
	PC Ecolure Tubus	506

Pri realizácii obranných opatrení sme v plnej miere využili tieto pridelené prostriedky, ktoré sme doplnili lapačmi a feromónmi z vlastných zdrojov.

Na LUC Rohozná bolo nainštalovaných celkom 114 lapačov na lykožrúta smrekového. Prevažovali celosezónne odchyty s hodnotením „stredný“. Odchytených bolo celkom 617 tis. imág lykožrúta smrekového. Na lykožrúta lesklého bolo nainštalovaných 27 lapačov, skoro všetky s hodnotením „slabý“ odchyt. (Celkový odchyt predstavoval 131 tis. imág).

Na LUC Čertovica boli v maximálnej možnej miere počty lapačov posilnené. Na lykožrúta smrekového to bolo 1 117 kusov. Celosezónne odchyty boli vyhodnotené nasledovne: 98 slabý, 465 stredný, 554 silný. Bolo odchytených 7 855 tis. chrobákov lykožrúta smrekového.

V 484 lapačoch na lykožrúta lesklého bol odchyt 17 109 tis. kusov imág, pričom vyhodnotený odchyt bol v 155 lapačoch ako slabý, v 180 ako stredný a v 149 ako silný.

Kompletná evidencia o kontrolách lapačov bola odovzdaná na Stredisko LOS a doslova sa pýta na vykonanie podrobnejšej analýzy.

b) Pozemný a letecký postrek

V súvislosti s našimi žiadosťami z apríla 2006 o povolenie leteckej a pozemnej aplikácie Vaztaku 10 EC v boji proti podkôrnemu hmyzu na rozsiahlych kalamitiskách, kde nie je možné prakticky použiť inú vhodnú metódu, sme boli nútení požiadať MŽP SR o povolenie výnimky z podmienok ochrany – zo zákazov chránených druhov živočíchov podľa § 40 zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov. 18. 1. a 31. 1. 2007 nám boli doručené rozhodnutia, ktorými MŽP SR naše žiadosti zamieta. Aj keď sa už tým nič nezmení, voči rozhodnutiu, ktoré obsahuje veľmi neodborné zdôvodnenie, sme podali rozklad.

Z pohľadu spracovania kalamity sa v roku 2006 spracovalo v rámci Lesov mesta Brezno, s. r. o., celkom 102 201 m^3 kalamity, z toho 1 502 m^3 podkôrnikovej.

c) Protipožiarne opatrenia

Dňa 18. 4. 2006 požiadali Lesy mesta Brezno, s. r. o., ObÚ v Brezne o pomoc pri riešení spracovania kalamity v Pošovej a Zelenej Mlynnej doline s cieľom eliminácie, resp. zníženia rizika vzniku a rozšírenia lesného požiaru na rozsiahlych kalamitiskách v týchto dolinách. Na základe vypracovaného projektu protipožiarnej ochrany schváleného OR HaZZ v Brezne, uložil krízový štáb ObÚ v Brezne urýchlene realizovať protipožiarne pásy v zmysle schváleného projektu. Protipožiarne pásy boli realizované. Momentálne ešte nie je uzavreté šetrenie Slovenskej inšpekcie životného prostredia vo veci podnetu Lesoochranárskeho združenia VLK na podozrenie, že sa jedná o budovanie lesných ciest.

Náklady vynaložené spoločnosťou v roku 2006 na ochranu lesa predstavovali čiastku celkom 3 327 tis. Sk. Na opatrenia týkajúce sa boja proti podkôrnemu a drevokaznému hmyzu bolo vynaložených 675 805 Sk. Opäť na základe vypracovaného projektu v zmysle výnosu MP SR č. 806/2004-100 sme obdržali od PPA príspevok vo výške 337 902 Sk.

Na záver by sme chceli situáciu v ochrane lesa za roky 2004–2006 ilustrovať aj nasledovnými údajmi. Inštalované počty lapačov dokumentuje nasledovný diagram:

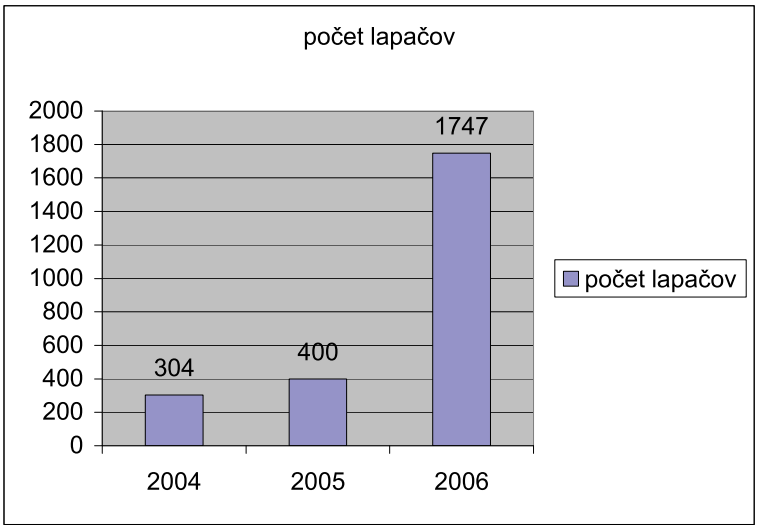

K výraznému zvýšeniu priemerných celoročných odchytov na jeden lapač, ale i maximálnych odchytov v jednom lapači lykožrúta smrekového došlo podľa očakávania v roku 2006:

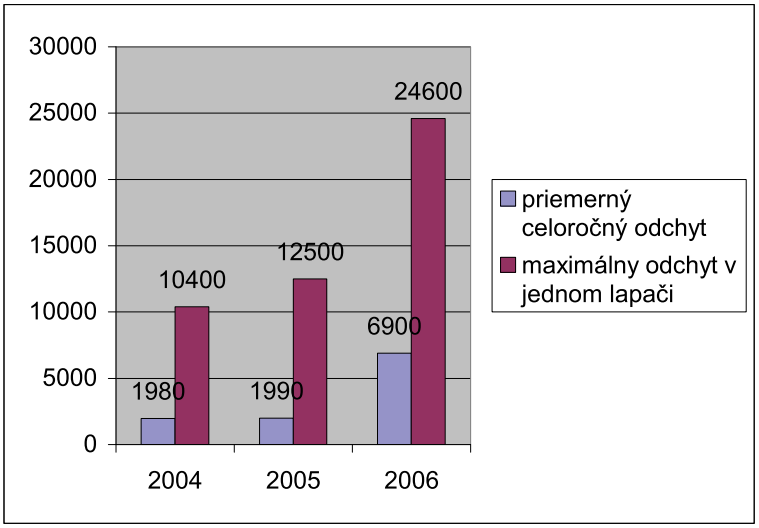

Zaznamenané boli prakticky veľmi vysoké vyrovnané celosezónne maximálne odchyty v jednom lapači vo všetkých nadmorských výškach. Poznateľný je približne jednomesačný posun prvého rojenia medzi nadmorskou výškou 600 – 800 m n. m. a nadmorskou výškou 1 000 m n. m. a viac. Vidíme to názorne na nasledovnej tabuľke a grafe :

Nad. výška m n. m.	600	700	800	1 000	1 300
Čas rojenia	do 10. 5.	10.–15. 5.	10.–15. 5.	10.–15. 6.	15.–20. 6.

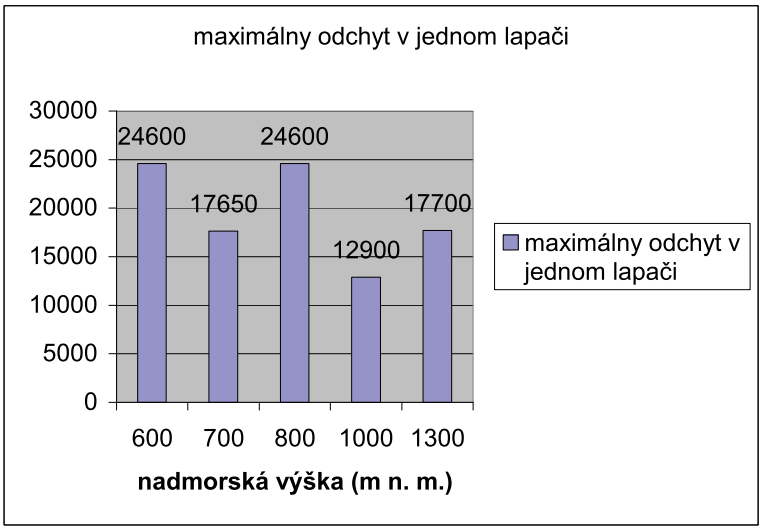

Tiež boli pozorované nižšie celosezónne odchyty v lapačoch umiestnených na vhodných miestach pri sústredenej kalamite v porovnaní s lokalitami po spracovanej sústredenej kalamite.

S veľkým napätím očakávame aký bude vývoj situácie s podkôrnikmi v ďalších rokoch, najmä však v tomto roku 2007. Aj keď pre rok 2007 uvažujeme s realizáciou opatrení v ochrane lesa minimálne na úrovni minulého roka (a týka sa to najmä počtu inštalovaných lapačov), môže sa stať, že nerealizované letecké ošetrenie ešte nespracovanej, aj keď už len čiastočne atraktívnej hmoty pre podkôrniky v roku 2006, môže mať veľmi nepriaznivé ďalekosiahle následky.

Ostáva nám však ešte vždy veriť, že to tak nebude.

Ing. Milan Dolňan

Ing. Jaroslav Šulek

Lesy mesta Brezno, s. r. o.
Nám. M. R. Štefánika 20/15
SK – 977 01 Brezno